

Spolkové a sociálne aktivity dominikána Mikuláša Lexmanna

Monika Tresová

<https://doi.org/10.54937/nhe.2022.11.2.74-88>

Associational and social activities of Dominican Mikuláš Lexmann

Abstract: *Dominican Mikuláš Jozef Lexmann worked in Košice from 1924 to 1936 and again from 1944 until 1950. During these years, Father Mikuláš carried out a number of important religious, cultural and social works in Košice. The aim of this contribution is to present the range of Mikuláš Lexmann's activities in associations and activities that had a social and charitable character with the intention of improving the lives of the residents of Košice. Páter was a member of several associations in which he also held leading positions. He was a member of the Orol Association and was also a member of the local branch of Matica Slovenská. He became the organizer of the Esperantist course, the representative of the Autoklub for Eastern Slovakia, and the director of the Rosary Brotherhood in Košice. He took part in an aviation course organized by the Aeroclub of the Masaryk Aviation League. He had a good relationship with the youth, for whom he led the boys' club Meno Božie and the girls' club Živý Ruženec, and he even founded Cyril-Methodian Scouting under the leadership of the Order of Preachers. He sympathized with the poor people of Košice living on the fringes of society. His charitable activities included: economic support for poor students, construction of a modern indoor market, as well leading a driving course for unemployed and poor workers.*

Keywords: *Association, Dominican, Košice, the Order of Preachers.*

Úvod

Rehoľa bratov kazateľov¹ priniesla v dejinách mnoho významných osobností, ktoré v duchu dominikánskej spirituality prispeli k povzneseniu miesta, kde pôsobili. V najstaršom kostole Košíc² pôsobila od roku 1924 osobnosť, ktorá zmenila nielen osud mesta, ale aj životy mnohých ľudí. Dominikán Mikuláš Jozef Lexmann modernou evanjelizáciou a otvoreným prístupom voči druhým dokázal aj mimo múrov kláštora vytvoriť diela, ktoré

¹ Rád dominikánov (lat. *Ordo Praedicatorum*, skratka OP).

² Dominikánsky kostol – Kostol nanebovzatia Panny Márie na Dominikánskom námestí č. 8 v Košiciach.

sú dodnes využívané bez toho, aby Košičania vedeli, kto je ich autorom. Cieľom tohto príspevku je na základe analýzy archívnych prameňov, dobovej tlače a dostupnej literatúry podať podrobný opis sociálnych aktivít a činnosti Mikuláša Lexmanna v prostredí košických spolkov v 20. až 40. rokoch 20. storočia.

Mikuláš Jozef Lexmann OP

Jozef Lexmann sa narodil 28. októbra 1899 v obci Bobot, v okrese Bánovce nad Bebravou. Bol jedným z ôsmich detí. V roku 1909 nastúpil do dominikánskeho juvenátu a po jeho absolvovaní pokračoval v rokoch 1912 – 1916 v štúdiu na budapeštianskom gymnáziu. Ako sedemnásťročný prijal v roku 1916 rehoľné meno Mikuláš a habit dominikánov v dominikánskom kostole v Grazi, kde absolvoval noviciát pod vedením Bonifáca Vordermayra. Rehoľné sľuby zložil 22. novembra 1917. Jeho brat Gregor sa takisto stal dominikánom a prijal meno Rafael. Aj sestra Mária sa stala dominikánkou a sestra Brigita školskou sestrou de Notre Dame. Mikuláš pôsobil krátke obdobie v Szombathely. V roku 1918 nastúpil na štúdiá teológie a filozofie striedavo vo Viedni a Grazi. Kňazské svätenie prijal 29. júla 1923 v Grazi. Štúdium teológie ukončil až v roku 1924.³ Mikulášovo pôsobenie medzi bratmi kazateľmi v Košiciach začalo v roku 1924. Košický konvent, ktorý

Portrétna fotografia Mikuláša Lexmanna pre Jednotu Orol.

(Zdroj: Slovenský národný archív, 1934.)

bol dovtedy v správe maďarskej časti rakúsko-uhorskej provincie, sa po roku 1918 ocitol na štátnom území ČSR. Mikuláš sa od začiatku ukázal ako veľmi pastoračne a spoločensky činný. „Novým priorom košických dominikánov stal sa páter Mikuláš Lexmann, ktorý je vôbec prvým slovenským priorom dominikánov.“ písalo sa v denníku *Slovák* v júli 1933.⁴ Predstaveným košického konventu sa stal 4. júla 1933. Funkcia priora mu skončila v roku 1936. Pre toto obdobie je preňho príznačný veľký podiel na rozvoji slovenského kultúrneho a náboženského života v meste. Snáď jeho najväčším kultúrnym prínosom je kultúrne stredisko „Veritas“, ktoré dal postaviť v roku 1934. Budova, ktorá slúžila ako kultúrny dom, divadelná sála a kinosála, sa dodnes nachádza v kláštornej záhrade a vchod do nej je situovaný na Dominikánskom námestí č. 1.⁵

³ LETZ, Dominik Roman. Mikuláš Jozef Lexmann, OP : Pred Pána predstúpil so sklonenou hlavou. In LAGOVÁ, Veronika (ed.). *Smrť za mrežami*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2006, s. 215 – 216.

⁴ Nový prior košických dominikánov. In *Slovák*, 1933, roč. 15, č. 151, s. 5.

⁵ Kultúrny dom Veritas v Košiciach. In *Slovenský východ*, 1935, roč. 17, č. 239, s. 3.

Spolkové aktivity a sociálna dobročinnosť

Mikuláš Lexmann v rade Jednoty Orola. V strede dole.
(Zdroj: Slovenský národný archív, 1934.)

Páter Mikuláš bol členom viacerých spolkov, v ktorých zastával aj vedúce funkcie. Jedným z takýchto spolkov bolo združenie Orol⁶. Veľké spolkové zhromaždenia spojené aj so svätou omšou sa zvyčajne konali na Dominikánskom námestí. Tak tomu bolo aj 3. júna 1928 pri posvätení práporu miestnej jednoty Orola košickým rímskokatolíckym biskupom Jozefom Čárskym. O rok neskôr, 28. septembra 1929, sa v Ko-

šiciach za účasti košického a východoslovenského Orolstva konala Svätováclavská oslava.⁷ „Hlavným bodom programu košickej Svätováclavskej oslavy bola sv. omša v koste Rádu kazateľov (dominikánov), ktorú celebraval župný orolský vzdelávateľ Mikuláš Lexmann. [...] Po omši páter M. Lexmann posvätil príležitostné stuhy na východoslovenské prápory miestnych jednot, ...“⁸ Telocvičná jednota Orol pôsobila v Košiciach od 5. februára 1922 a jej starostom bol lekár Anton Rubeš, ktorého vo funkcii neskôr vystriedal i samotný Mikuláš Lexmann.⁹ Ako národne orientovaný kňaz sa Mikuláš prejavil aj členstvom vo výbore v Miestnom odbore Matice slovenskej (MOMS).¹⁰ Vďaka zmienkam o členských poplatkoch vieme, že členom MOMS bol určite v rokoch 1928 až 1933, pričom členom mohol byť aj mimo tohto časového rámca.¹¹

Po vojne sa stal organizátorom kurzov esperanta a kongresu slovenských esperantistov v Košiciach. Aj jeho pričinením sa kongres slovenských esperantistov v roku 1948 konal v Košiciach.¹² Katolícke noviny o tom priniesli nasledovnú správu: „V dňoch 21. – 23. augusta bol v Košiciach tradičný kongres slovenských esperantistov za účasti 300 delegátov. V nedeľu 22. augusta bola pre nich sv. omša v tamojšom dominikánskom kostole. Slávnostnú sv. omšu slúžil vdp. Imrich Sedláček, farár z Čechoviec, esperantista. Esperantskú kázeň mal P. Mikuláš Lexmann OP [...]“

⁶ Orolské hnutie na Slovensku (1919 – 1938) bolo telocvičná a športovo-branná uniformovaná organizácia, ktorá bola formálne integrálnou súčasťou Československého Orola. Slovenské orolstvo bolo personálne a ideovo prepojené so Slovenskou ľudovou stranou (SĽS). Miestna jednota Československého Orola bola v Košiciach založená 5. februára 1922. Vedúcou osobnosťou tohto hnutia v Košiciach sa stal hlavný župný lekár Dr. Anton Rubeš, ktorý sa v marci 1923 stal aj predsedom miestnej organizácie SĽS v Košiciach.

Viac na: KÁRPÁTY, Vojtech. Orolské hnutie na Východnom Slovensku 1920 – 1938. In *Historica Carpatica: zborník Východoslovenského múzea v Košiciach* 44/2013. Košice: Východoslovenské múzeum, 2013, s. 43 – 62.

⁷ KÁRPÁTY, Vojtech. Orolské hnutie na Východnom Slovensku 1920 – 1938, s. 46.

⁸ KÁRPÁTY, Vojtech. Orolské hnutie na Východnom Slovensku 1920 – 1938, s. 47.

⁹ GAŠPAR, Ján et al. *História turistiky v Košiciach: k 100. výročiu organizovanej turistiky v ČSSR*. Košice: Výbor zväzu turistiky MV ČSŽTV, 1988, s. 100.

¹⁰ HARČAR, Anton. Rozpomienka na pátra Mikuláša Lexmana z rehole dominikánov – kazateľov. In *Pamätnica: 80 rokov Miestneho odboru Matice slovenskej v Košiciach 1919 – 1999*. Košice: Miestny odbor Matice slovenskej v Košiciach, 1999, s. 25.

¹¹ Archív Matice slovenskej, fond: MOMS Košice. *Vyúčtovanie členovských príspevkov Miestneho odboru Matice slovenskej v Košiciach v r. 1928, 1929, 1930, 1931, 1932, 1933*.

¹² LETZ, Dominik Roman. *Mikuláš Jozef Lexmann, OP: Pred Pána predstúpil so sklonenou blavou*, s. 227.

*Na slávnostnej akademii esperantistov zvlášť sa páčil mandolinový koncert členov a členiek Sv. ruženca, ktorý dirigoval P. Mikuláš Lexmann OP.*¹³ Na valnom zhromaždení, ktoré sa konalo 9. februára 1949 vo Veritase, bol Mikuláš dokonca zvolený za tajomníka spolku, pričom túto funkciu kvôli svojej zaneprázdnenosti neprijal.¹⁴ Okrem iného sa páter angažoval aj v rozhlase, kde prednášal o cirkevných a ľudových piesňach.¹⁵

Mikuláš Lexmann s esperantskou mládežou. Pred vchodom do dominikánskeho Kostola Nanebovzatia Panny Márie. (Zdroj: AHPSOP Košice.)

Už v 20. a 30. rokoch 20. storočia Mikuláš používal auto a v meste bol údajne aj prvým kňazom s vodičským oprávnením. V roku 1924 sa zapísal do autoškoly, v ktorej bol v tom čase jediným kňazom.¹⁶ Bol jednatelom Autoklubu pre východné Slovensko. Dňa 15. marca 1935 sa konalo valné zhromaždenie Východoslovenského odboru Autoklubu. „Prítomných uvítal v mene Autoklubu RČS zástupca tohoto klubu a prečítal blahoželajúci telegram, zaslaný prezidentom Autoklubu RČS v Prahe inž. E. Mölzerom, načo požiadal veľadôstojného priora p. Lexmanna, aby zahájil volebné poradie. Tento prvý čs. pilot-kňaz v bielej reverende zahájil účinným preslovom valné zhromaždenie, načo vyzval prítomných k voľbe predsedu.“¹⁷ Vedľa predsedu Minařu bol do predsedníctva na zhromaždení zvolený aj vtedajší prior dominikánov, Mikuláš Lexmann. Vášň Mikuláša pre automobilizmus sa prejavila aj v jeho sociálnom cítení. Okrem toho,

¹³ Esperantská kázeň v Košiciach. In *Katolícke noviny*, 1948, roč. 63, č. 37, s. 6.

¹⁴ Archív mesta Košice (ďalej AMK), fond: Košické spolky 1915 – 1957. Spolok „Slovenské esperantské združenie“. Zápisnica z príležitosti valného zhromaždenia z dňa 9.2.1949.

¹⁵ *Reprezentačný lexikón Slovenska a Podkarpatskej Rusi*. Bratislava: Academia, 1936, s. 193.

¹⁶ ČERVÍŇKA, Jozef. Lietajúci mních nad Košicami. Čo dnes vidí kňaz – dominikán, keď zdvihne hlavu k oblohe. In *Košický večer*, 1996, roč. 7 – Príl. *Magazín*, roč. 1, č. 3, s. 2.

¹⁷ Východoslovenský odbor Autoklubu RČS v Košiciach ustanovený. In *Slovenský Východ*, 1935, roč. 17, č. 66, s. 5.

že propagoval zavedenie automobilizmu do duchovnej správy, v priestoroch košickej charity (Karity), viedol pre nezamestnaných a nemajetných občanov teoretický i praktický šoférsky kurz, využívajúc najskôr požičané a neskôr kláštorne auto.¹⁸ Tento kurz sa konal v mestskej časti Baraky, kde žili ľudia v ťažších sociálnych podmienkach alebo v chudobe. Baraky boli vytvorené z vojenských táborov pri Barci. Priestor pre jednu rodinu predstavovala jedna izba s rozlohou okolo 16 m². Hygienické zariadenia boli pre majiteľov bytov spoločné.¹⁹ Duchovný správca Barakov Mikuláš Pfeiffer priniesol o šoférskom kurze správu: „*Pekný účinok mal kurz P. Mikuláša Lexmanna o sústave a vedení automobilov, ktorý mal pre mládencov, robotníkov a nezamestnaných.*“²⁰ Vďaka získaniu vodičského preukazu získali nemajetní alebo nezamestnaní Košičania lepšie preferencie pre prijatie do zamestnania.

Páter Mikuláš bol v rokoch 1934 až 1936 riaditeľom košického ružencového bratstva, ktoré aj vďaka jeho vedeniu vyvíjalo rozmanitú činnosť na poli charity i kultúry. Osobne navštevoval slovenské farnosti, ktoré prejavili záujem o obnovu alebo založenie ružencového bratstva.²¹ Z činnosti bratstva sa v archíve dominikánskeho konventu v Košiciach zachovala *Zápisnica výboru Bratstva Sv. Ruženca v Košiciach*, a to z rokov 1931 až 1938. Vďaka tomuto dokumentu sa dozvedáme o finančných pomeroch, členoch, daniach aj o problémoch v bratstve. V roku 1935 malo bratstvo 552 členov, ktorí platili členské príspevky vzhľadom na svoju hmotnú situáciu. Páter Mikuláš poznamenal, že spolok má málo mužských členov, a preto poprosil prítomných členov na valnom zhromaždení, aby sa usilovali získať viac mužov do spolku.²² Bratstvo sa aktívne angažovalo aj v spoločenskom dianí vo Veritase, ktorý bol dielom Lexmanna slúžiaci hlavne na účely bratstva. „*Ku kinovým predstaveniam je potrebné povolenie krajinárskeho úradu v Bratislave. Povolenie nech si vyžiada spolok Bratstva sv. Ruženca a vtedy pod jeho menom by sa sprevádzaly kin. predstavenia. Spolok nebude mať s tým žiadne výlohy, ba práve opačne, z čistého zisku dostal by 10%.*“²³ To bol nápad riaditeľa spolku, Mikuláša Lexmanna. „*Výbor prijal návrh vdp. riaditeľa a súčasne mu ďakuje za jeho starostlivosť o spolok Bratstva sv. Ruženca.*“²⁴ Spolok pod hlavičkou Dominikánskeho kláštora v Košiciach vydal brožúru s názvom *Archibratstvo sv. ruženca preblahoslavenej Panny Márie*. Túto brožúru dostal každý člen spolku, a zároveň sa stala jeho preukazom členstva. Bro-

¹⁸ *Katolícke Slovensko 833 – 1933 : na pamiatku 1100 ročného jubilea blaženého zvestovania Kristovej viery nášmu národu slovenskému, keď založil prvú kresťanskú svätyniu slovenskej knieža Pribina v Nitre*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1933, s. 183.

¹⁹ PRIATKOVÁ, Adriana. Architektúra Košíc medzivojnového obdobia v kontexte novopostavených bytových domov pre vojakov (1918 – 1938). In *Vojenská história : časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo*, 2017, roč. 21, č. 4, s. 69 – 70.

²⁰ PFEIFFER, Mikuláš. Niektoré dáta o katolíckom a sociálnom živote v Barakoch. In *Košické katolícke cirkevné zprávy : úradný časopis košickej rím. kat. cirkevnej obce*, 1933, roč. 13, č. 1 – 2, s. 9.

²¹ Zdôvodnenie návrhu nominácie Mikuláša Jozefa Lexmanna OP na Cenu A. Radlinského in memoriam. [online]. [cit.2022-09-01]. Dostupné na internete: <<http://www.patermikulas.sk/domain/patermikulaslexmann/files/ruzenec/zdovodnenie%20AR.pdf>>.

²² Archivum historicum Provinciae Slovaciae Ordinis Praedicatorum (ďalej AHP SOP) Košice. *Zápisnica výboru Bratstva Sv. Ruženca v Košiciach*. Košice, 1931 – 1938. Zápisnica z dňa 20. januára 1935, s. 51 – 53.

²³ AHP SOP Košice. *Zápisnica výboru Bratstva Sv. Ruženca v Košiciach*. Košice, 1931 – 1938. Zápisnica z dňa 11. septembra 1935, s. 56 – 57.

²⁴ AHP SOP Košice. *Zápisnica výboru Bratstva Sv. Ruženca v Košiciach*. Košice, 1931 – 1938. Zápisnica z dňa 11. septembra 1935, s. 56 – 57.

žúrka vysvetľuje pôvod a podstatu sv. ruženca, povinnosti a výhody členov, ktoré im bratstvo poskytlo. Jej súčasťou boli aj modlitby na každú príležitosť, tajomstvá sv. ruženca s rozjímajúcimi a v závere loretánske litánie a mariánska pieseň.²⁵

V rámci bratstva sa po vzniku Československej republiky vytvoril priestor aj pre aktivity s mládežou. Najväčším iniciátorom tejto práce bol v tom čase prior páter Mikuláš Lexmann. Pod patronátom spolku Bratstvo sv. ruženca v Košiciach, ktorý v tom čase viedol ako riaditeľ, združil aj deti a mládež vo veku od 8 rokov. Chlapci navštevovali samovzdelávací krúžok „Meno Božie“ a dievčatá spolok „Živý ruženec“. Členovia oboch spolkov sa spolu stretávali na rôznych podujatiach vo Veritase. V rámci programu vystupoval zbor dievčat „tamburášok“ s hrou na tamburách. Založil a viedol ho páter Mikuláš. Pre chlapcov vytvoril súbor, ktorý hrával na dychových nástrojoch pri rôznych procesiách.²⁶ I bez diania katolíckeho dievčenského spolku sa zachovala v archíve dominikánskeho konventu v Košiciach *Zápisnica spolku „Živého Ruženca“ pod ochranou sv. Agnešky* z rokov 1935 až 1939. V úvode zápisnice sa dozvedáme o úlohe tohto spolku. „*Základom tohto spolku dal vdp. P. Mikuláš Lexman, predstavený rádu sv. Dominika v Košiciach, ktorý už pred rokom združil mládež, aby im vstúpil do srdca semeno dobra a viedol ich po ceste, ktorá vedie k Pánu Bohu.*“²⁷ Ustanovujúce valné zhromaždenie spolku Živý ruženec sa konalo 22. septembra 1935 vo veľkej sále spolku Bratstvo sv. ruženca v Košiciach. Predsedníčkou spolku sa stala Júlia Kandrová a tajomníčkou Mária Roháľová. Na návrh pátra Mikuláša bola za patrónku spolku vybratá sv. Agneška ako vzor čistoty a nevinnosti. Členské zhromaždenia sa mali konať vždy prvú nedeľu v mesiaci. Na konci zhromaždenia bol prečítaný list od samovzdelávacieho krúžku Meno Božie.²⁸ Stretnutia spolku sa odohrávali väčšinou v sále Veritas a na týchto stretnutiach bol často prítomný aj spomínaný chlapčenský spolok. Schôdza sa vždy zahájila modlitbou. Program týchto stretnutí pozostával väčšinou z nejakej prednášky, ak sa konali stretnutia v deň nejakého cirkevného alebo štátneho sviatku, či pri príležitosti nejakého výročia, tak prednáška bola vhodne tematicky zameraná. Členovia ďalej prednášali básne a rozprávali sa o cieľoch ich družiny, či o iných plánoch do budúcnosti, na záver sa vždy zaspievala nejaká mariánska pieseň. Po skončení zhromaždenia páter Mikuláš deťom premietal zábavné filmy, ktoré im aj patrične vysvetlil. Dievčatá, terciárky, si po programe vymieňali ružencové tajomstvá. V zápisnici nájdeme informácie aj o rôznych peňažných zbierkach členov. Dievčatá niekedy usporiadali čajové večierky, najmä počas fašiangov. Dôkazom toho, že v spolku dbali aj na správanie dievčat, je táto zmienka. „*Ďalej, vychovávateľka nášho spolku p. Gizela Burkušová dala napomenutie členkám, ohľadom chovania sa v kostole.*“²⁹ Vďaka zápisnici sa dozvedáme aj o smutných udalostiach v živote chlapcov a dievčat. „*Pretože zomrel člen spolku Mena Božieho, oznámil nám vdp. pr. jeho smrť*

²⁵ KUŠNÍROVÁ, Silvia. Arcibratstvo svätého ruženca – život a činnosť. In *Svätý ruženec*, 2003, roč. 8, č. 11, s. 20.

²⁶ LETZ, Dominik Roman. *Mikuláš Jozef Lexmann, OP : Pred Pána predstúpil so sklonenou hlavou*, s. 217.

²⁷ AHP SOP Košice. *Zápisnica spolku „Živého ruženca“ pod ochranou sv. Agnešky*. Košice, 1935 – 1939. Úvod.

²⁸ AHP SOP Košice. *Zápisnica spolku „Živého ruženca“ pod ochranou sv. Agnešky*. Košice, 1935 – 1939. Zápisnica z dňa 22. septembra 1935, s. 5 – 6.

²⁹ AHP SOP Košice. *Zápisnica spolku „Živého ruženca“ pod ochranou sv. Agnešky*. Košice, 1935 – 1939. Zápisnica z dňa 1. marca 1936, s. 13.

a vyzval členky, aby sa šly k jeho telesným pozostatkom pomodliť. Po schôdžke sme to urobili.“³⁰ Zápisnica končí dňa 1. januára 1939. Hoci sa na jej posledných stranách píše o nutnosti obnovenia spolku, o jeho ďalšej činnosti nemáme informácie. „Schôdžka najmä za to bola ustanovená, pretože sa malo zistiť, či ostane i naďalej i tento spolok. Veladostojný pán nám rozprával, že tento spolok musí celkom znovu začať svoje práce. Ponevác sa i pomery zmenily a mnohí naši vodcovia odišli, musí sa to znovu všetko začať.“³¹ Vodcom mládeže sa stal Emerich Bergou, dominikán, ktorý ako jediný vďaka svojej maďarskej národnosti ostal v košickom kláštore, keď po Viedenskej arbitráži prešiel do jurisdikcie maďarského provinciála.³²

V rámci aktivít s mládežou je páter Mikuláš známy aj ako zakladateľ oddielu dominikánskych skautov v Košiciach.³³ O vzniku tohto Slovenského cyrilo-metodského zboru sa však veľa presných údajov nezachovalo. Nie sú známe ani presné roky vzniku a zániku oddielu. Podobizne skautov tohto oddielu sa zachovali na dvoch (nám známych) fotografiách. Prvá fotografia pochádza z archívu dominikánov. Zobrazuje Mikuláša Lexmanna so spolubratmi pred biskupským palácom v roku 1937 a v pozadí napravo sa nachádzajú dvaja skauti po stranách koridoru pred davom veriacich počas nejakej procesie. Druhá fotografia je z osobného archívu skauta Michala Nováka. Bola nájdená v roku 2006 pri likvidácii starých kníh z obecnej knižnice Kysaku. Na fotografii sa nachádza chlapec oblečený v skautskom oblečení a na košeli má nášivku v podobe erbu rádu kazateľov.³⁴ Obraz o živote skautov tohto oddielu podáva i pamätníčka: „Mal veľké ambície a nadanie spolčovať deti a mládež do rôznych spolkov. I my sme sa zúčastňovali všetkých dobrých podujatí. Páter Mikuláš založil cyrilo-metodský skauting – nosili sme žlté šatky na krku, cvičili sme a chodievali spolu na výlety spojené s krátkymi modlitbami. Postaral sa, aby skauting viedli vzdelaní ľudia. Nedeľu čo nedeľu sme po poobedňajšej pobožnosti hŕfne chodili do ružencového „braterského“ domu, kde sa premietali nábožné filmy i zábavné chaplinovky. Filmy premietal sám páter Mikuláš, vysvetľoval ich, a tak veľmi priťahoval mládež – i takých, čo veľmi do kostola nechodili.“³⁵ Kúsok o činnosti oddielu bez prítomnosti

Skaut z cyrilo-metodského oddielu.
Fotografia nájdená v Kysaku.
(Zdroj: osobný archív Michala Nováka.)

³⁰ AHPSOP Košice. Zápisnica spolku „Živého ruženca“ pod ochranou sv. Agnešky. Košice, 1935 – 1939. Zápisnica z dňa 23. októbra 1936, s. 15.

³¹ AHPSOP Košice. Zápisnica spolku „Živého ruženca“ pod ochranou sv. Agnešky. Košice, 1935 – 1939. Zápisnica z dňa 1. januára 1939, s. 70 – 71.

³² ČERNUŠÁK, Tomáš – PROKOP, Augustin – NĚMEC, Damián. Historie dominikánů v českých zemích. Praha: Krystal OP, 2001, s. 153.

³³ MIKLOŠ, Jozef. Skauting, trňom v oku diktatúr : Vývoj skautského hnutia na Slovensku. In Pamät' národa, 2016, roč. 12, č. 3, s. 90.

³⁴ V čierno-striebornom ôsmymy klinmi do stredu delenom štíte grécky ľaliovitý kríž striedavých farieb. Na hornom okraji štítu čierna osemhrotá hviezda.

³⁵ AHPSOP Košice, fond: Mikuláš Lexmann OP. Spomienkový list Márie Kráľovej, rod. Kadukovej. Košice 25. 5. 2001.

pátra Mikuláša sa dozvedáme aj z listu od dominikánskych terciárov a cyrilo-metodského zboru pre biskupa Jozefa Čárskeho, v ktorom žiadajú o udelenie binačného práva³⁶ pre celebrujúcich kňazov a povolenie ku konaniu bohoslužieb. „*Na obvode mesta Košíc leží tak-
zvaný Cigánsky tábor a robotnícka štvrť Tehelňa. V oblasti náboženskom, hospodárskom a mravnom
sú tam pomery toho druhu, že podobným je sotva možné nájsť na perifériách mravne skazených veľko-
miest. III. rád sv. Dominika v smyslesvojho apoštolského poslanca chce pracovať v týchto štvrťach...*“³⁷
V liste sa ďalej píše o pravidelnom charitatívnom programe v týchto mestských častiach,
ktorý plánoval tretí rád a skauti. Každú nedeľu a sviatok by odslúžili sv. omšu dominikáni
a po bohoslužbe by spomínané organizácie rozdali potraviny hlavne deťom, premietli film
a vyučovali deti i dospelých náboženstvo. Bohoslužby pre Rómov sa mali konať na dvore
cigánskeho richtára, pre robotníctvo na športovom ihrisku pri Tehelni. Mladší členovia
a členky tretieho rádu sa mali postarať o povznesenie rodinného života. Slovenský Cyrilo-
metodský skauting sa mal postarať o dôstojné prevedenie bohoslužieb a takisto o spev.
Finančné náklady celej uvedenej činnosti si na polovicu rozdeľoval medzi sebou tretí rád
a Cyrilo-metodský skauting.³⁸ Oddiel pravdepodobne zanikol po udalostiach v súvislosti
s Viedenskou arbitrážou. Je zaujímavé, že skautský oddiel pod dominikánskou záštitou
neniesol meno žiadneho svätca z Rádu kazateľov, ale dostal pomenovanie podľa sloven-
ských virozvestcov. Aj to môže vypovedať o národnom cítení zakladateľa.

Ďalším dobrým nápadom Lexmanna bolo postaviť na Dominikánskom námestí
modernú krytú tržnicu, zameranú hlavne na predaj mäsa. Na realizáciu tohto plánu v roku
1933 rád kazateľov využil aj peniaze z predaja domu a záhrady na Kalvarskej ulici v Ko-
šiciach, ktoré boli dovtedy v majetku konventu.³⁹ Nielen veľké diela, ale aj osobné spo-
mienky pamätníkov svedčia o tom, že Mikuláš bol filantrop. Takto si nato spomína vte-
dajšia študentka, dnes už dominikánka, sr. Imelda Paldeáková: „*V internáte som patrila medzi
najchudobnejšie dievčatá. Študentský život a zábavy boli pre mňa neprístupné. Moja spolužiачka objavila
klub Veritas, a tak sme sa tam raz vybrali. Privítal nás páter Mikuláš a navrhol nám zapojiť sa do
tamojšieho tamburáckeho súboru. Dostali sme mandolíny, za ktoré bolo potrebné zaplatiť. Spolužiачka
zaplatila, jej rodičia boli obchodníci. U nás doma však boli pomery ťažké. A tak som s mandolínou
prišla späť. Páter Mikuláš sa na mňa láskavo pozrel, chytil ma za plece a spýtal sa: ‚Máte doma údenú
slaninu? Kúsok mi prinies a mandolína je tvoja.‘ Stala som sa teda členkou súboru, v ktorom som prežila
veľa vzácnych chvíľ.*“⁴⁰ Zaslúhou pátra Mikuláša a v tom čase predstaveného Pia Krivého
mohlo na voľnom prízemí košického dominikánskeho kláštora bývať niekoľko mladých
mužov. „*Aby kláštor neprišiel do sporu s úradmi vzhľadom na veľkú bytovú krízu, prijali sme do*

³⁶ Kňaz mohol v minulosti odslúžiť denne len jednu omšu. V prípade väčších filiálok, intencií, sviatkov alebo iných udalostí potreboval kňaz povolenie od biskupa na vyslúženie druhej omše počas dňa (binovať znamená zdvojiť).

³⁷ Archivum Archidioecesis Cassoviensis (ďalej AACass), fond: Dominicani. Pustovácia v Táboře. 3070/1938. *List Tretieho rádu sv. Dominika v Košiciach a Slovenského cyrilo-metodského sboru, sväzu Junákov skautov a skautiek K.Č.S. Košice biskupovi Jozefovi Čárskemu. Košice 30.11.1938.*

³⁸ AACass, fond: Dominicani. Pustovácia v Táboře. 3070/1938. *List Tretieho rádu sv. Dominika v Košiciach a Slovenského cyrilo-metodského sboru, sväzu Junákov skautov a skautiek K.Č.S. Košice biskupovi Jozefovi Čárskemu. Košice 30.11.1938.*

³⁹ AACass, fond: Dominicani. Stavba tržnice – povolenie peniazi. 4050/1933. *Povolenie biskupa Jozefa Čárskeho Predstavenstvu kláštora PP Dominikánov, OP k použitiu Kč 150 000 z odpredaju nemovitosti kláštora dominikánov v Košiciach na stavbu tržnice v Košiciach. Košice 10.9.1933.*

⁴⁰ AHP SOP Košice, fond: Mikuláš Lexmann OP. *Zápis z rozhovoru so sr. Imeldou Paldeákovou OP. Dunajská Lužná 27. 6. 2002; LETZ, Dominik Roman. Mikuláš Jozef Lexmann, OP : Pred Pána predstúpil so sklonenou hlavou, s. 225.*

voľných miestností kláštora na ubytovanie 6 študentov a 5 úradníkov.“⁴¹ spomínal pri výsluchu KV ŠtB v Košiciach Mikuláš Lexmann, ktorý aj takýmto dielom pomohol obyvateľom mesta.

Snáď ako najneobyčajnejší dominikán sa predviedol svojím nezvyčajným hobby, letectvom. Aeroklub Masarykovej leteckej ligy (MLL) v novembri 1935 usporiadal pilotný kurz s heslom „1000 nových pilotov“. Pre tento účel kúpila MLL dva nové školské letúne z Národnej leteckej zbierky.⁴² Doobeda 28. novembra 1935 zložil Lexmann na civilnom letisku pilotné skúšky pred komisármi Chvátaľom a Jílkom. Jeho učiteľom bol Kocian, správca civilného letectva v Košiciach. Pilotné skúšky pozostávali z teoretickej a praktickej časti. Praktickú skúšku tvoril výstup do výšky 400m a päť osmičkových obrátok vo výške 200 m s pristátím klzavým letom na určenom mieste. Teoretický test spočíval zo znalostí dopravného leteckého zákona.⁴³ „Osoba priora Lexmanna dodala skúške naozaj výnimočný ráz, lebo je to prvý raz, čo sa mních u nás priberá k letectvu aktívne, ostatne je to zriedkavý zjav aj v celej Európe.“⁴⁴

Prvý rádový kňaz skladá pilotskú skúšku.

Prior Mikuláš Lexmann.

Všetchno ráno neskorej jesene. Je mokro. — Hmla visí vo vzduchu, ako by hrozila, že každú minútu spadne a zavalí svet sťa prival sossúvajúcej sa hory.

Na kočíkom letí živo. Čakáme na odevné udalosti — skutočne svetová prvý rádový kňaz ide skladat pilotskú skúšku.

Nepatrím ani tak medzi prítomných a zvedavých novinárov. Ale — všetko zaujímavé vie ma pritiahnúť. A potom — veď páter prior

Mikuláš Lexman je mojím krajanom. Narodil sa v Bobrove pri Bánovciach nad Bebravou. Prešla očakávaná deväť hodina. Sme nedeľaví. Kedy to už začne? ... Ahá! Už! Už! Už! dáva leteckú značku. Nasadl do lietadla. Biela reverenda sa široko rozširuje a on vlní do lietadla.

Pocujem reči prítomných.

— Smolý kňaz... Odvádzaj človeka... Lietaním sa činne zaoberá už vyše roka... Vždy šťastne... Len raz, keď mu bolo práve 36 rokov a jeden deň, mal maličké nešťastie... Totiž maličké: v desiatich takých prípadoch obyčajne len v jednom zostane postihnutý nažive a v deviatich to končí smrťou...

Vrtula je roztočená. Lietadlo sa hýbe, štaruje. Už sa vznáša. Ako stúpe, aj teraz fotoaparát prítomných miera na lietadlo a snažia sa ešte zachytiť prvého lietajúceho rádového duchovného.

Asi v trisťmetrovej výške zapadá naša radosť: hmla tak zakryje lietadlo, že ho viac nevidíme. S neho nás už ani skúšaný nevidí... Pláva vo výšinách nad mestom. Snáď trochu nervózny, ale zaisť šťastný. Tisíce rokov predtým si Ikaros musel vysokom prilipnúť k bokom krídel, aby splnil svoju životnú túhu — lietať. A koniec? Ten bol tragický: Ikaros neposlúchol svojho rozsaľného otca-architekta Daidala, vyletel príliš vysoko, kde smeľné liete rozpustily vesak a prvý letec spadol mŕtvý na zem...

Po nejakom čase sa lietadlo znova objavuje. Pristáva. S neho celkom spokojný a šťastný vystupuje náš pomazaný nový Ikaros...

— Strach? Toho nemám. Je to celkom zbytočné. Veď strach ešte nikomu nepomohol. Najhoršie je to pri stúpaní, keď sa človekovi zdá, že stráca vôbec pôdu pod nohami. A potom, tie výškové lety s dvojstísimetrovej výšky... Lenže teraz pre hmlu nám ich aj tak nepovolia.

Iná je to lietanie tiež nepríjemné v zatáčkach.

— Páter prior, veď už dávnejšie riadite auto. To je preca to isté.

— Ony, prosím. Tým je to horšie. Keď chcete ísť autom opatrne, musíte zmieriť rýchlosť. U lietadla je to naopak. Tam sa človek ošáca a narába s lietadlom lepšie, keď je vo

čloque, hodváb v módnych farbách Kč 18.50
90 cm hodvábny cipe-marcovin Kč 16.—
140 cm la mongol, aj na podšívky Kč 14.80

Tieto ceny platia len po dobu okamžitého predaja a len za hotovú.

70 cm tenis-flanel Kč 1.90
140 cm zbytky na sukne, len v čiernej alebo hnedej farbe Kč 22.80

Geró dámsky módný dom, Košice, Štefánikova ulica 11.

Zbytky za polovičné ceny. Vzorky na vidiek zdarma

Nové filmy.

„Strieborný šíp“ je americký film, pozoruhodná Vierela a znova dotvrdzuje veľkolepý hodný svojím námetom, ktorý je remeslníkom umelcký rozmach antickej produkcie. Meno — a veľmi účinnou propagandou amerických železníc. Jeho hrdinom nie je človek, ale aerodynamický vlak. Už to zaručuje tomuto dielu lákavosť a dynamizmus. I Amerika sa vo filme modernizuje. Keďže v heroických dobách za oceánskej kinematografie to boli cowboyovia, ktorí nasadzovali v závere filmu šialené tempo evalu na koni, aby zachránili tieť ohrozenú čistú dievčinu, tak tu používa režis blaekového viaku, ktorý zahŕňa zdravie syna prezidenta železničnej spoločnosti. Je to solídne a veľmi účinne postavený film, ktorého režisrom bol Tommy Atkins.

„Tajomný host“ nám predstavuje v novej maske nemeckého charakterného predstaviteľa Conrada Veidta, ktorý vytvoril od dób svojho halucinózného námiesáka Cosara v expresionistickom filme „Kabinet dra Calisario“ už peknú galeriu výstižných postáv. Veidt urauje od istého času výstižne v anglickom filme, čo nie je bez vŕaťu k súčasnej politike Tretej ríše. „Tajomný host“ je kabinetná hra, ktorá prezdružuje veľké charakterizačné umenie re-

katolickej akcie. Je pri tom športovcom, ktorý vie sedieť za volantom v aute tak, ako aj v lietadle. Hlavné — pŕní sa mu životný cieľ: povzniesť sa hore do výšin nielen duchovne, ale aj fyzicky, nielen po smrti, ale aj v pozemskej pŕti.

Pyšný som na neho, ako snáď všetci.

A po skúške mi nič nepozostávalo, ako ísť k nemu a srdčne mu blahoželat...

Dr. F. Lendvay.

Článok v novinách - Prvý rádový kňaz skladá pilotskú skúšku.
(Zdroj: Slovenský východ. 1935, roč. 17, č. 274 (1.12. 1935), s. 7.)

Denník *Slovenský východ* o tejto udalosti priniesol reportáž spolu s interview s páterom Mikulášom. Z článku sa čitateľ dozvie, že lietáním sa zaoberal vyše roka, a toto učenie sa nezaobišlo bez nehôd. „Len raz, keď mu bolo práve 36 rokov a jeden deň, mal maličké nešťastie... Totiž maličké: v desiatich takých prípadoch obyčajne len v jednom zostane postihnutý nažive a v deviatich

⁴¹ Archív Ústavu Pamäti národa (ďalej AÚPN), fond: KS ZNB – S ŠtB Bratislava. V-1165/8 Jozef Lexmann. *Zápisnica KV ŠtB Košice zo 14. 1. 1949 z výsluchu pátra Mikuláša Lexmanna v trestnej veci proti Gregorovi Lexmannovi*; LETZ, Dominik Roman. *Mikuláš Jozef Lexmann*, OP : *Pred Pána predstúpil so sklonenou hlavou*, s. 226.

⁴² Letecké kurzy v Košiciach. In *Slovenský východ*, 1935, roč. 17, č. 268, s. 11.

⁴³ Prvý kňaz – pilot v Československu. Traja noví piloti v Košiciach v rámci akcie „1000 nových pilotov“. In *Slovenský východ*, 1935, roč. 17, č. 272, s. 3.

⁴⁴ Prvý kňaz – pilot v Československu. Traja noví piloti v Košiciach v rámci akcie „1000 nových pilotov“, s. 3.

to končí smrťou...“⁴⁵, novinár však o ďalších detailoch nehody nič viac neprezradil. V rozhovore pre denník Mikuláš opísal svoje pocity: „Strach? Toho nemám. Je to celkom zbytočné. Ved' strach ešte nikomu nepomohol. Najhoršie je to pri stúpaní, keď sa človekovi zdá, že stráca vôbec pôdu pod nohami. A potom, tie výškové lety z dvojtisícetrovej výšky... Lenže teraz pre hmlu nám ich aj tak nepovolili. Ináč je to lietanie tiež nepríjemné v zatáčkach. [...] Keď chcete ísť autom opatrne, musíte zmierniť rýchlosť. U lietadla je to naopak. Tam sa človek otáča a narába s lietadlom lepšie, keď je vo väčšom „švungu“. A potom – volán a pedály majú iný účel v lietadle a celkom iný v aute. Konečne neslobodno zabudnúť, že funkcia výškového a smerového kormidla je iná, keď sa ide rovno, než keď sa človek na bok nabhne. Môže stratiť polohovú orientáciu a je hotový, ako tá chýrečná francúzska letkyňa, čo sa tak zabila...“⁴⁶

Spomienky jeho brata Gregora, ktorý sa takisto stal dominikánom a prijal rehoľné meno Rafael, sprístupnili ďalšie letecké príhody Mikuláša. V nedeľu 5. júla 1935 Rafael celebroid svoju prvú omšu v Kostole nanebovzatia Panny Márie v Košiciach. Po skončení omše mu veriaci priniesli do kostola veľký čečinový veniec plný bielych kvetov a vraveli mu, že ho zhodil pilot z lietadla pred dominikánsky kostol. Rafael na túto príhodu spomínal ako na jedinečný pozdrav od svojho staršieho brata. Pátra Mikuláša sa raz opýkali, čo hovoria jeho veriaci na to, že je pilot. Mikuláš odpovedal: „Povedal som veriacim, že ak lietať, tak som bližšie k Bohu...“⁴⁷

Pôsobenie po roku 1936

V roku 1936 skončil pátrovi Mikulášovi úrad priora. Bol preložený do mesta Znojmo na Morave. Jeho preloženie 15. júla 1936 okomentoval aj pražský politický denník v maďarčine Prágai Magyar Hírlap: „A városban az áthelyezéssel kapcsolatban különböző hire'k kerüültek forgalomba, amelyek szerint a priori tulmodern gondolkodása miatt helyezték el Kassárol. A hívek akiót indítottak Lexmann Miklós visszahelyezése érdekében. A kérvényt eddig már többezren írták alá.“⁴⁸ Článok spochybňuje dôvod presunu dominikána do Znojma. Mikuláš mal byť podľa novín preložený z Košíc kvôli jeho modernému zmýšľaniu. Veriaci v meste vraj konali všetko preto, aby bol premiestnený inam. Údajne mala byť na tento účel aj spísaná petícia. V čase mimo Košíc sa Lexmann venoval štúdiu učiteľstva pre stredné školy na Masarykovej univerzite v Brne, a potom pokračoval na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe. „V dobe okupácie Sudet Nemeckom brožilo mi zo strany gestapa zatknutie pre moje vlastenecké kázne, preto som sa vo februári 1939 krátkou cestou dostal do Maďarska. Tam som sa utiahol do kláštora v Šoproni bez toho, že by som bol navonok verejne činný, z obavy pred Nemcami.“⁴⁹ priznal sám Mikuláš Lexmann. Z Čiech bol presunutý do kláštora v Šoproni, kde sa uplatnil ako knihovník konventu a archivár. Viedol tu spolok Bratstvo Najsv. mena Ježiš Credo, ružencové bratstvo a tiež bratstvo Militio Angelica. Onedlho ho preložili do Vašváru, odkiaľ musel vzhľadom na približujúci sa front po ôsmich rokoch vrátiť koncom októbra

⁴⁵ LENDVAY, František. Prvý rádový kňaz skladá pilotskú skúšku. In *Slovenský východ*, 1935, roč. 17, č. 274, s. 7.

⁴⁶ LENDVAY, František. Prvý rádový kňaz skladá pilotskú skúšku, s. 7.

⁴⁷ ČERVÍNKA, Jozef. Lietajúci mních nad Košicami. Čo dnes vidí kňaz – dominikán, keď zdvihne hlavu k oblohe, s. 2.

⁴⁸ A kassai dominikánus-prior áthelyezése. In *Prágai Magyar Hírlap*, 1936, roč. 15, č. 148, s. 2.

⁴⁹ AÚPN, fond: KS ZNB – S ŠtB Bratislava. V-1165/8 Jozef Lexmann. Zápisnica KV ŠtB Košice zo 14. 1. 1949 z výsluchu pátra Mikuláša Lexmanna v trestnej veci proti Gregorovi Lexmannovi.

1944 do nyilasmi terorizovaných Košíc.⁵⁰ Najmä zo spomienok kanonika Antona Harčára publikovaných v jeho pamätiach *Žil som v Košiciach* sa dozvedáme, že Mikuláš prišiel s návrhom vytvoriť v krypte pod dominikánskym Kostolom Nanebovzatia Panny Márie úkryt pre ohrozených občanov Košíc, medzi ktorými boli Židia, komunisti, či predstavitelia Strany slovenskej národnej jednoty.⁵¹ Mikuláš Lexmann je od roku 2013 zapísaný do zoznamu záchrancov židovského obyvateľstva v Košiciach v Holocaust Memorial Centre v Budapešti.⁵²

*P. Mikuláš so spolubratmi pred biskupským palácom v Košiciach.
Skauti z dominikánskeho oddielu v pozadí napravo.
(Zdroj: AHP SOP Košice, 1937.)*

Páter Mikuláš bol zakladateľom a redaktorom katolíckeho časopisu *Svätý ruženec*, ktorého prvé číslo vyšlo v ťažkých povojnových časoch v marci roku 1946. V prvom čísle sa čitateľom prihovoril sám páter Mikuláš: „*Chceme pravidelne uverejňovať spolkové zprávy z celého Slovenska, obrazy a fotografie zo všetkých spolkov o ich činnosti. Náboženstvu neprajný svetový názor, ktorý práve posledná svetová vojna premohla, nadchnul katolíkov celého sveta k sebaobrane. Chceme vidieť, ako sa katolíci po celom svete bránia. Tu nám zase poslúži náš nový máriánsky časopis zpravami zo svetovej Cirkvi.*“⁵³ Postupné obmedzovanie Cirkvi komunistami po februári

⁵⁰ LETZ, Dominik Roman. *Mikuláš Jozef Lexmann, OP : Pred Pána predstúpil so sklonenou hlavou*, s. 223.

⁵¹ HARČAR, Anton. *Žil som v Košiciach*. Bratislava: LÚČ, 2003, s. 275 – 276.

⁵² *Embermentők adatbázisa*. [online]. [cit.2022-09-01]. Dostupné na internete: <<http://www.hdke.hu/emlekezes/embermentok/embermentok-nevsora>>.

⁵³ LEXMANN, Mikuláš. Katolíckym slovenským ruženčiarom. In *Svätý ruženec* [online]. 1946, roč. 1, č. 1 [cit. 2019-08-30]. Dostupné na internete: <https://www.knihydominikani.sk/hlavna_bibl_b5?clanok_id=1110>.

1948 sa prejavilo aj v živote pátra Mikuláša Lexmanna, ktorý bol aj v tomto období veľmi aktívny a netajil sa svojím názorom na štátnu moc. Mikuláš Lexmann bol členom ilegálnej organizácie laického apoštolátu Rodina, ktorú založil jezuita Tomislav Poglajen Kolakovič. Páter Mikuláš v rámci tejto skupiny používal krycie meno Bonifác.⁵⁴ Katolícki biskupi vydali 15. júna 1949 pastiersky list *Hlas biskupov a ordinárov v hodine veľkej skúšky*, ktorý zamietal Katolícku akciu a narušanie náboženskej slobody. V zápisnici z vyšetrovania KNV sa píše: „*Lexman Mikuláš, páter-katechéta z Košíc udáva, že dňa 19.6.1949 pastiersky list nečítal, lebo o 7.40 odcestoval rýchlikom z Košíc do Trenčína k svojej matke na návštevu. Katolícku akciu neuznáva a považuje ju za nekatolícku, lebo odporuje cirkevnej ústave.*“⁵⁵ Štátny úrad pre veci cirkevné (SÚC) bol poverený ÚV KSČ vypracovaním *Politického plánu Akcie K (kláštory)*, ktorej cieľom bola likvidácia mužských reholí v Československu. Barbarská noc začala o polnoci z 13. na 14. apríla 1950. Teror akcie postihol aj kláštor bratov kazateľov v Košiciach. Pátra Mikuláša internovali v kapucínskom kláštore v Pezinku, v kárnom kláštore s tvrdšou disciplínou pre nepolepšiteľných rehoľníkov, ktorých bolo treba špeciálne izolovať. Koncom apríla 1950 sa kláštor presťahoval z Pezinka do františkánskeho kláštora v Báci a v septembri do Podolíncu.⁵⁶ Príprava zlikvidovania kláštora v Podolínci začala v septembri 1951. Kádrovacia komisia vybrala skupinu najreakčnejších kňazov, ktorých bolo treba presunúť do centralizačného kláštora v Čechách. Vyhotovili sa zoznamy osôb určených na presun do internačných a centralizačných kláštorov. Do centralizačného kláštora s prísnejším režimom, bol vybraný len jeden dominikán zo Slovenska a to Mikuláš Jozef Lexmann, ktorý bol do centralizačného kláštora v Králikách presunutý koncom novembra 1951.⁵⁷ Páter Mikuláš v dôsledku zlého zaobchádzania a krutých podmienok v kláštore zomrel 17. júla 1952 vo veku nedožitých 53 rokov. Želaním Mikuláša bolo, aby ho pochovali v jeho rodnej obci Bobot, kde sa jeho pohreb konal 21. júla 1952. Jeho hrob je dnes medzi rodičmi.⁵⁸

Meno pátra Mikuláša Jozefa Lexmanna je uvedené v medzinárodnom zozname dominikánskych mučeníkov 20. storočia.⁵⁹ Provinčná rada Slovenskej provincie Rehole dominikánov 14. júna 2013 jednomyseľne rozhodla, že bude vystupovať ako aktor procesu beatifikácie Mikuláša Jozefa Lexmanna OP, mučeníka komunistickej perzekúcie.⁶⁰ Ústav pamäti národa dňa 27. januára 2016 priznal pátrovi Mikulášovi Jozefovi Lexmannovi OP postavenie účastníka a veterána protikomunistického odboja in memoriam.⁶¹ Dňa

⁵⁴ MIKLOŠKO, František. *Nebudete ich môcť rozprátiť: z osudov katolíckej cirkvi na Slovensku v rokoch 1943 – 89*. Bratislava: Archa, 1991, s. 159.

⁵⁵ Štátny archív v Košiciach, fond: KNV KE odbor pre veci cirkevné, šk. 4, inv. č. 3, 1949, č. 4. *Zápisnica napísaná dňa 25. júna 1949 v kancelárii predsedu KNV v Košiciach pri vyšetrovaní duchovných*.

⁵⁶ JUDÁK, Viliam. *Boží priatelia: Slovenské martyrológium*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2016, s. 260 – 261.

⁵⁷ DUBOVSKÝ, Ján Milan. *Akcia kláštory: Komunistický režim na Slovensku v boji proti mužským rehoľám v rokoch 1949 – 1952*. Martin: Matica slovenská, 1998, s. 192, 193, 195, 236, 237, 262.

⁵⁸ LETZ, Dominik Roman. *Mikuláš Jozef Lexmann, OP: Pred Pána predstúpil so sklonenou hlavou*, s. 232, 233.

⁵⁹ Postulation générale: Les martyrs dominicains du XXème siècle. In *Informations Dominicaines Internationales*, Numéro 389, Janvier 2001, s. 27.

⁶⁰ *Vyhlásenie iniciácie procesu blahorečenia 16. augusta 2013*. [online]. [cit.2020-03-15]. Dostupné na internete: <<http://www.patermikulas.sk/iniciacia-procesu-blahoreceni/>>.

⁶¹ *Účastník a veterán protikomunistického odboja in memoriam*. [online]. [cit.2020-03-08]. Dostupné na internete: <<http://www.patermikulas.sk/pater-mikulas-lexmann/ucastnik-a-veteran-protikomunistickeho-odboja-in-memoriam/>>.

24. októbra 2019 provinciál Slovenskej provincie Rehole kazateľov Damián Mačura vyhlásil Rok Mikuláša Lexmanna pre obdobie od 28. októbra 2019 do 7. novembra 2020.⁶²

Záver

Príspevok predstavuje revidovanú verziu časti mojej bakalárskej práce s názvom *Pôsobenie Mikuláša Jozefa Lexmanna, OP v Košiciach*. Prostredníctvom analýzy archíválií zo súkromného archívu slovenskej provincie radu kazateľov, Archívu mesta Košice, Arcidiecézneho archívu v Košiciach, Archívu Matice slovenskej, Archívu Ústavu pamäti národa a zo Štátneho archívu v Košiciach a doposiaľ zverejnených dokumentov a literatúry som dospela k názoru, že dominikán Mikuláš Lexmann „otvoril bránu kláštora“ pre všetkých ľudí, čím nabúral konvencie a stereotypy o rehoľníkoch v tej dobe. Modernou formou dokázal združovať a zabávať mládež ale aj rôznorodé záujmové skupiny. Ako všestranne zameraný sa ukázal aj vďaka absolvovaniu pilotskej skúšky, či členstvu v spolku esperantskej mládeže. Pomocou sociálne slabším a tiež ľuďom, ktorí možno nezdieľali jeho náboženské a politické presvedčenie, sa ukázal ako filantrop otvorený pre všetkých. Pri skúmaní mi ako podkladový zdroj informácií poslúžila štúdia od Dominika Romana Letza OP s názvom *Mikuláš Jozef Lexmann, OP: Pred Pána predstúpil so sklonenou hlavou* publikovaná v knihe *Smrť za mrežami*. Nové a doposiaľ nepublikované informácie týkajúce sa ružencových bratstiev, skautingu a autoškoly pod vedením Mikuláša Lexmanna sa mi podarilo vybádať predovšetkým v košickom arcidiecéznom archíve a v súkromnom archíve slovenskej provincie radu kazateľov, kde boli uložené aj zápisnice spolku „Živého ruženca“. Otvorené alebo čiastočne nezodpovedané otázky ostávajú ohľadom spolkových a dobročinných aktivít Mikuláša Lexmanna po odchode z Košíc v roku 1936. Napriek tomu verím, že sa mi podarilo podať podrobnejší a rozsiahlejší obraz aktivít tohto neobyčajného dominikána, ako bol doteraz v literatúre zaznamenaný.

BIBLIOGRAFIA

PRAMENE

Archívy

Archivum historicum Provinciae Slovaciae Ordinis Praedicatorum (AHP SOP)

Fond: Mikuláš Lexmann OP.

Archív mesta Košice (AMK)

Fond: Košické spolky 1915 – 1957.

Archivum Archidioecesis Cassoviensis (AACass, Arcidiecézny archív v Košiciach)

Fond: Dominicani.

Archív Matice slovenskej

Fond: MOMS Košice.

Archív Ústavu pamäti národa v Bratislave (AÚPN)

Fond: KS ZNB – S ŠtB Bratislava.

Štátny archív v Košiciach (ŠA Košice)

Fond: KNV KE odbor pre veci cirkevné.

⁶² Rok Mikuláša Lexmanna OP 2019 – 2020. [online]. [cit.2020-03-15]. Dostupné na internete: <<http://www.patermikulaskulas.sk/pater-mikulas-lexmann/rok-mikulasa-lexmanna-op-2019-2020/>>.

Články v dobovej tlači

- A kassaidominikánus-prior áthelyezése. In *Prágai Magyar Hirlap*, 1936, roč. 15, č. 148, s. 2.
- Esperantská kázeň v Košiciach. In *Katolícke noviny*, 1948, roč. 63, č. 37, s. 6.
- Kultúrny dom Veritas v Košiciach. In *Slovenský východ*, 1935, roč. 17, č. 239, s. 3.
- LENDVAY, František. Prvý rádový kňaz skladá pilotskú skúšku. In *Slovenský východ*, 1935, roč. 17, č. 274, s. 7.
- Letecké kurzy v Košiciach. In *Slovenský východ*, 1935, roč. 17, č. 268, s. 11.
- LEXMANN, Mikuláš. Katolíckym slovenským ruženčiarom. In *Svätý ruženec* [online]. 1946, roč. 1, č. 1 [cit. 2019-08-30]. Dostupné na internete: <https://www.knihydominikani.sk/hlavna_bibl_b5?clanok_id=1110>.
- Nový prior košických dominikánov. In *Slovák*, 1933, roč. 15, č. 151, s. 5.
- PFEIFFER, Mikuláš. Niektoré dáta o katolíckom a sociálnom živote v Barakoch. In *Košické katolícke cirkevné zprávy : úradný časopis košickej rim. kat. cirkevnej obce*, 1933, roč. 13, č. 1 – 2, s. 9.
- Prvý kňaz – pilot v Československu. Traja noví piloti v Košiciach v rámci akcie „1000 nových pilotov“. In *Slovenský východ*, 1935, roč. 17, č. 272, s. 3.
- Východoslovenský odbor Autoklubu RČS v Košiciach ustanovený. In *Slovenský Východ*, 1935, roč. 17, č. 66, s. 5.

LITERATÚRA

Knihy

- ČERNUŠÁK, Tomáš – PROKOP, Augustin – NĚMEC, Damián. *Historie dominikánů v českých zemích*. Praha: Krystal OP, 2001. 240 s. ISBN 80-85929-50-3.
- DUBOVSKÝ, Ján Milan. *Akcia kláštorů : Komunistický režim na Slovensku v boji proti mužským reholiam v rokoch 1949 – 1952*. Martin: Matica slovenská, 1998. 293 s. ISBN 80-7090-499-2.
- GAŠPAR, Ján a kol. *História turistiky v Košiciach : k 100. výročiu organizovanej turistiky v ČSSR*. Košice: Výbor zväzu turistiky MV ČSZTV, 1988. 311 s.
- HARČAR, Anton. *Žil som v Košiciach*. Bratislava: LÚČ, 2003. 509 s. ISBN 80-7114-439-8.
- JUDÁK, Viliam. *Boží priatel'ia : Slovenské martyrológium*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2016. 632 s. ISBN 978-80-81-222-0.
- Katolícke Slovensko 833-1933 : na pamiatku 1100 ročného jubilea blaženého zvestovania Kristovej viery nášmu národu slovenskému, keď založil prvú kresťanskú svätýňu slovenský knieža Pribina v Nitre*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1933. 651 s.
- MIKLOŠKO, František. *Nebudete ich môcť rozvrátiť : z osudov katolíckej cirkvi na Slovensku v rokoch 1943-89*. Bratislava: Archa, 1991. 283 s. ISBN 80-7115-016-9.
- Reprezentatívny lexikon Slovenska a Podkarpatskej Rusi*. Bratislava: Academia, 1936. 375 s.

Články v časopise

- ČERVÍNKA, Jozef. Lietajúci mních nad Košicami. Čo dnes vidí kňaz – dominikán, keď zdvihne hlavu k oblohe. In *Košický večer*, 1996, roč. 7 – Príl. *Magazín*, roč. 1, č. 3 (19. 1.), s. 2.

- KUŠNÍROVÁ, Silvia. Arcibratstvo svätého ruženca – život a činnosť. In *Svätý ruženec*, 2003, roč. 8, č. 11, s. 19 – 20.
- MIKLOŠ, Jozef. Skauting, trňom v oku diktatúr : Vývoj skautského hnutia na Slovensku. In *Pamäť národa*, 2016, roč. 12, č. 3, s. 81 – 91.
- PRIATKOVÁ, Adriana. Architektúra Košíc medzivojnového obdobia v kontexte novopostavených bytových domov pre vojakov (1918 – 1938). In *Vojenská história : časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo*, 2017, roč. 21, č.4, s. 64 – 101.

Štúdie zo zborníkov a monografií

- HARČAR, Anton. Rozpomienka na pátra Mikuláša Lexmana z rehole dominikánov – kazateľov. In *Pamätnica : 80 rokov Miestneho odboru Matice slovenskej v Košiciach 1919 – 1999*. Košice: Miestny odbor Matice slovenskej v Košiciach, 1999, s. 25. ISBN 80-968270-8-1.
- KÁRPÁTY, Vojtech. Orolské hnutie na Východnom Slovensku 1920 – 1938. In *Historica Carpatica : zborník Východoslovenského múzea v Košiciach 44/2013*. Košice: Východoslovenské múzeum, 2013, s. 43 – 62. ISBN 978-80-89093-38-0.
- LETZ, Dominik Roman. Mikuláš Jozef Lexmann, OP : Pred Pána predstúpil so skloneňou hlavou. In *Smrť za mrežami*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2006, s. 214 – 234. ISBN 80-7165-570-8.

Internetové zdroje

- Zdôvodnenie návrhu nominácie Mikuláša Jozefa Lexmanna OP na Cenu A. Radlinského in memoriam*. [online]. [cit.2022-09-01]. Dostupné na internete: <<http://www.patermikulas.sk/domain/patermikulaslexmann/files/ruzenec/zdovodnenie%20AR.pdf>>.
- Embermentőkadatbázisa*. [online]. [cit.2022-09-01]. Dostupné na internete: <<http://www.hdke.hu/emlekezes/embermentok/embermentok-nevsora>>.
- Vyhlásenie iniciácie procesu blahorečenia 16. augusta 2013*. [online]. [cit.2020-03-15]. Dostupné na internete: <<http://www.patermikulas.sk/iniciacia-procesu-blahorecenia/>>.
- Účastník a veterán protikomunistického odboja in memoriam*. [online]. [cit.2020-03-08]. Dostupné na internete: <<http://www.patermikulas.sk/pater-mikulas-lexmann/ucastnik-a-veteran-protikomunistickeho-odboja-in-memoriám/>>.
- Rok Mikuláša Lexmanna OP 2019-2020*. [online]. [cit.2020-03-15]. Dostupné na internete: <<http://www.patermikulas.sk/pater-mikulas-lexmann/rok-mikulasa-lexmanna-op-2019-2020/>>.

Adresa autorky:

Mgr. Monika TRESOVÁ
Katedra histórie
Filozofická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Moyzesova 9, 040 59 Košice
email: monika.tresova@student.upjs.sk